

sborník ze semináře

OTEVŘENÝ PROSTOR 11

Peníze jinak?

Chaloupky

26. 1 – 30. 1. 2011

Trast pro ekonomiku a společnost...

...je český nezávislý think-tank. Trast podporuje odborníky a zainteresovanou veřejnost v práci na ekonomických a sociálních modelech, konceptech a praktických řešeních, podporujících sociální spravedlnost, udržitelnost a korporátní odpovědnost. Trast chce především otevírat a rozšiřovat odbornou i veřejnou diskusi a kritiku převládajících premis neoklasické ekonomie a neoliberalismu, analyzovat důsledky a možná rizika současných politik pro sféru sociální a ekologickou a pro koncepci demokratického a právního státu a přinášet konstruktivní návrhy možných řešení, podporovat vznik, rozvoj a fungování lokálních, etických, demokratických ekonomických alternativ fungujících v praxi a přispívat k formování a rozvoji kritického myšlení v české společnosti.

Ekumenická akademie Praha (EAP)...

...je nevládní nezisková organizace, která se zabývá vzděláváním dospělých a mládeže formou přednášek, studijních pobytů, seminářů a konferencí a dalšími způsoby, jako je publikování a dokumentace. Kromě toho uskutečňuje i konkrétní projekty - např. rozvojový projekt v Zambii (2005) nebo od roku 2004 velkoobchod se spravedlivě obchodovaným zbožím - fair trade. Obsahově se zaměřuje na otázky kultury, politiky, vztahů církve a společnosti, sociální spravedlnosti, udržitelného rozvoje a ve významné míře otázkami vztahů Severu a Jihu. Záměrem akademie je vytvářet fórum pro otevřenou diskusi o těchto otázkách a to v široké spolupráci s partnerskými institucemi doma i v zahraničí. Ekumenická akademie Praha, která funguje od roku 1995, byla iniciátorem a zakladatelem koalice Milostivé léto (Jubilee Czech), je členem Ekumenické asociace akademií a laických center v Evropě (EAALCE), evropské sítě EURODAD (European Network on Debt and Development), zakládajícím členem Českého fóra pro rozvojovou spolupráci (FoRS), Asociace pro Fair Trade, kampaně Česko proti chudobě a podílí se na práci několika dalších evropských sítí nevládních organizací. Na některých programech spolupracuje se Světovou radou církví, s Konferencí evropských církví a s desítkami dalších organizací.

Glopolis ...

...je analytické centrum (think-tank) se sídlem v Praze, které se zaměřuje na globální výzvy současného světa a příslušné odpovědi České republiky a Evropské unie. Ve spolupráci s těmi, kteří utvářejí politiku, byznys a veřejné mínění, je naší dlouhodobým cílem zlepšit politickou kulturu a přispět k přechodu na chytrou ekonomiku, k energetické a potravinové zodpovědnosti. Glopolis se zabývá hodnocením různých strategických dokumentů veřejných a firemních politik z hlediska globálních trendů, mapováním politik a rozhodovacích procesů v ČR, EU a v mezinárodních institucích, organizací expertních diskusí, přednášek, kurzů, školení a prezentací napříč tématy, obory a sektory. To vše je podpořeno vlastním výzkumem.

Otevřený prostor 2011 - Peníze jinak?

Cílem semináře bylo utvořit inspirující prostředí a umožnit seznámení, společné přemýšlení a diskusi lidem, kteří cítí, že s naším současným finančním systémem je cosi v nepořádku a chtějí na to téma vést konstruktivní a otevřenou diskusi a hledat alternativy. Jaké jsou problémy současného finančnictví? Jaké mají tyto problémy důsledky pro náš život, pro místní ekonomiky, pro polaritu bohatí-chudí, pro životní prostředí? Jaké jsou dlouhodobé implikace ekonomiky založené na dluhu? Jsou banky funkční z hlediska směřování investic? Jaké jsou alternativy dnešních převládajících způsobů spoření, investování, toků peněz? Jaké jsou zkušenosti s místními/komunitními měnami, jaké jsou alternativy maistreamových bank? Jaké jsou zkušenosti s úvěrními družstvy, s bezúročným bankovníctvím, s etickými bankami u nás a ve světě? Co jim brání v rozkvětu? Jak je lze podporovat „shora“? To byly některé otázky, o nichž jsme doufali, že na semináři přijdou na přetřes. Konkrétní náplň seminářů typu „otevřený prostor“ se ale rodí až na místě, proto nám nezbývalo, než se otevřít tomu, co přijde. Seminář, který proběhl ve dnech 27. 1. – 31. 1. 2010, navázal na tři úspěšné předchozí semináře „open-space/otevřený prostor“, pořádané Trastem pro ekonomiku a společnost ve spolupráci s dalšími organizacemi (Fair trade, free trade, nebo jinak?, Rychta Krásensko 27. 1. – 31. 1. 2010, O lokálních ekonomikách a udržitelném rozvoji, Růžďka, 31. 1. – 4. 2. 2007; Demokratické ekonomiky a udržitelnost, Hostětín, 31. 1. – 3. 2. 2008 a Energie, decentralizace a udržitelnost, Švýčárná u Adamova 28. 1. 2009 – 1. 2. 2009).

O technice Otevřený prostor

Setkání typu Otevřený prostor je typicky několikadenní, pouze s široce definovaným tématem. Cílem je dát dohromady lidi, kteří mají nejrůznější názory na dané téma a pokud možno i praktické zkušenosti. Umožnit jim diskusi, ve které by si tříbili argumenty a inspirovali se navzájem. Jednotliví účastníci mohou prezentovat svoje projekty, témata, otázky k diskusi, případně se účastnit pouze pasivně (tzv. „motýli“ – sedí a jsou krásní). Účastníci mohou též přebíhat mezi jednotlivými bloky od tématu k tématu (tzv. „čmeláci“ – přelétávají). Obvyklé je mít dva až čtyři programové bloky – jeden až dva dopoledne a další odpoledne. Konečná podoba detailního programu se tvoří až v průběhu akce podle zájmu účastníků a za asistence facilitátora. Z jednotlivých programových bloků se pořizují zápisy pro účely plánování dalších akcí a zprostředkování myšlenek semináře dalším zájemcům.

Obsah

1. Pár slov na úvod	7
2. Patnáct let „kampeličky“ v Chotěboři	9
3. Mikrofinancování – světová a česká zkušenost	12
4. Ženská úvěrní družstva v Indii	15
5. Financování sociálních podniků	18
6. Jak na místní měnu?	20
7. Jiná role pro mezinárodní finanční instituce?	23
8. Kilowatthodina jako platidlo	25
9. Biozemědělské družstvo v jižní Indii	28
10. Svépomocný fond PRO-BIO	31
11. Brněnské carsharingové družstvo Autonapůl	34
12. Bezúročné banky aneb jsou opravdu bezúročné?	37
13. Liberalizace finančních služeb a indický bankovní sektor v Indii	40
14. Proč peníze jinak?	44
15. Rizika a možnosti LETS a „obchod bez peněz“	47
16. Obnova ekosystémů místní komunitou v Indii	50
17. Společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek	53
18. Základní příjem	56
Program semináře	59
Seznam účastníků	60

Pár slov na úvod

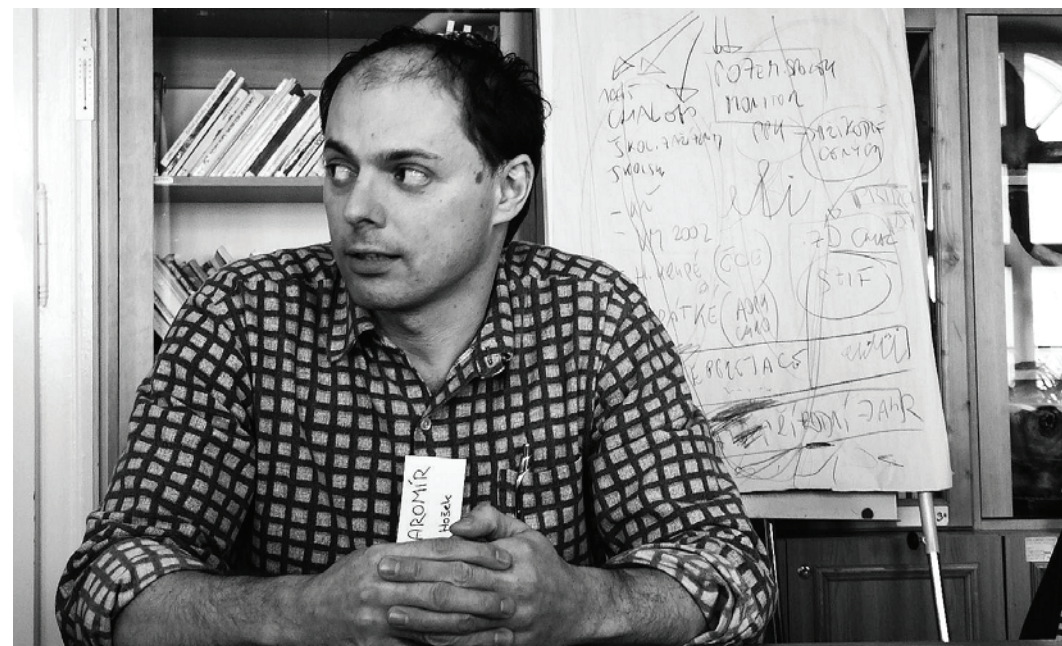

Semináře typu otevřený prostor, které už pátým rokem pořádá Trast pro ekonomiku a společnost (vždy ve spolupráci s dalšími organizacemi), jsou pokaždé jiné – nejen proto, že přijíždějí různí účastníci a že různé bývá i základní nadhozené téma či témata, ale i proto, že se konají pokaždé jinde. Letošní otevřený prostor proběhl ve středisku ekologické výchovy Chaloupky (www.chaloupky.cz) na Třebíčsku, na polosamotě u lesa v bývalém loveckém zámečku, kde o nás bylo skvěle postaráno a výhodou oproti jiným rokům byla navíc skutečnost, že jedna z chaloupeckých lektorek ekologické výchovy, Iva Suchá, byla zároveň i účastnicí semináře. Byli jsme tedy se střediskem veskrze nejen spokojeni, ale i propojeni. Iva nás doprovázela na exkursi do biofarmy Sasov u Jihlavy (<http://biofarma.cz/>), kde nás její vlastník, Josef Sklenář, obětavě provedl volnými chovy prasat, ukázal vlastní malá biojatká a vysvětlil, jak v době, kdy dochází ropa, pěstovat plodiny, z nichž lze vyrobit veskrze lokální biopalivo. Zatímco otužilému zemědělcům třeskový mráz zjevně nedělal problémy, několik účastníků po exkursi ulehlo s nachlazením, takže ke konci semináře naše řady poněkud řídly.

Náš letošní zahraniční host, Ind Choitresh Ganguly, řečený Bablu (skutečně trochu připomíná medvěda Balu z Knihy džunglí) však neochořel, snad i proto, že se exkurse prozíravě nezúčastnil. Po semináři stihl ještě přednášku v brněnském Nesehnutí a interview pro časopis Sedmá generace (vyšel v č. 2/2011), než odletěl zpět na aridní jih státu Ándrapraděš, kde s manželkou Mary Vattamattam a stovkou pracovníků sdružení Tímbaktu Collective již dvě desetiletí pomáhá místním lidem znovunacházet jejich kořeny, živobytí i důstojnost. Více o jejich usilování si přečtete na <http://www.timbaktu.org/philosophy.html>, nebo se začtete do našich pokusů přiblížit Babluovo povídání v tomto sborníčku. Za přečtení stojí i ostatní příspěvky, zpestřené momentkami účastníků, zachycující pracovní i nepracovní okamžiky tří nabitých dní. Sborníček neusiluje o vědeckost, snažil se spíše zachytit bezprostřední průběh diskusí, jak se během nabitého programu odvíjely. Najdete tu přemýšlení o systémech místních měn, trochu hořké zkušenosti jedné české družstevní záložny, návrh, jak využít kilowatthodiny jako platidlo nebo popis bezúročného zápůjčního fondu sdružení PRO-BIO, které pomohlo i panu Sklenářovi v době, kdy přecházel na biozemědělství. Věřím, že vás naše záznamy z diskusí osloví a třeba, kdoví, i inspiruje k vlastní praktické finanční alternativě?

Nad'a Johanisová, Brno, srpen 2011

Patnáct let „kampeličky“ v Chotěboři

Záznam z prezentace Jaromíra Hoška.

Zapsal Jaromír Hošek.

Historie družstevních záložen se začala psát v padesátých letech 19. století. Druhá polovina 19. století byla dobou všeobecného rozkvětu družstev. Vznikalo mnoho družstev výrobních, obchodních apod. Družstva jako dobrovolná sdružení osob, které spojily své prostředky a kapacity, byla obchodně úspěšným modelem a přinejmenším některá družstva velice rychle rostla. Právě z tohoto „podhoubí“ vzešla myšlenka spojit své síly a rozšířit tak své možnosti i na poli finančním. Zejména u chudších vrstev to byl vlastně jediný dostupný způsob jak se dostat k finančním službám a například drobným rolníkům tento model umožnil získat finanční prostředky potřebné pro jejich výrobu.

Hlavním propagátorem družstevních záložen v českých zemích byl František Cyril Kampelík. Význam jeho osoby pro hnutí je dodnes patrný i z faktu, že se pro družstevní záložny vžil pojem „kampelička“ a tento název je živý dodnes, i když oficiálně není tento pojem v našem právním řádu vůbec zakotven. Prvorepublikový „zlatý věk“ kampeliček skončil po roce 1948 jejich znárodněním a sloučením pod Českou spořitelnu. Po kampeličkách tak zbyly jen nápisy na budovách v mnohých vesnicích a vzpomínky.

Novodobou renesancí družstevních záložen v českých zemích odstartoval zákon č. 87/1995 Sb., který nově ustanovil základní legislativní rámec pro fungování družstevních záložen. Nedlouho na to, konkrétně v říjnu 1996, se začala psát i historie družstevní záložny v Chotěboři. U jejího zrodu jsem spolu s otcem byl i já. Důvěra lidí zejména v oblasti svých celoživotních úspor je velice křehká věc, ale nám se ji dařilo pozvolna získávat a záložna se rozvíjela dle našich očekávání.

Stejně jako pro ostatní záložny byl pro nás významným datem rok 1999. Na podzim tohoto roku se naplno rozhořel skandál spojený s krachem mnoha záložen. Vlna začala u velkých záložen, které však nebyly záložnami v pravém slova smyslu. Jednalo se spíše o jakési „pseudobanky“ založené často na pochybných obchodech. Ve vlně paniky, na které se samozřejmě přizivila i média, skončilo svou činnost i mnoho menších záložen, které často byly zdravé, ale silnou vlnu nedůvěry nemohly přečkat. Naše záložna těžké období přestála velice dobře, zejména díky lokální koncepci a důrazu na družstevní principy fungování. Jako důsledek krizového vývoje na podzim roku 1999 byl s účinností od dubna 2000 schválen zákon 100/2000 Sb. zpřísnující pravidla fungování družstevních záložen. Pro naši záložnu, která se snažila vždy dodržovat pravidla obezřetného podnikání, nepřinesl nic, co by významně ovlivnilo naše fungování.

Zásadní význam pro sektor záložen měl vstup ČR do EU. V rámci sjednocování legislativy byla přijata i tzv. euronovela zákona o družstevních záložnách. Družstevní záložny tak byly nuceny v horizontu šesti měsíců navýšit svůj kapitál v záložně tvořený členskými vklady (tj. nejedná se o vklady na účtech!) sedmdesátinásobně na minimálně 35 mil. Kč. To se jevílo v prostředí Chotěboře a okolí (kromě Chotěboře měla naše záložna v té době pobočku v Krucemburku) jako naprosto nesplnitelný požadavek. Jedinou cestou bylo hledání partnera, pokud jsme nechtěli naše klienty vyhnat do komerčních bank a činnost ukončit. Ukázalo se, že štěstí stojí při nás a nejbližší záložna,

kteřá měla potenciál naplnit požadavky a dále fungovat, byla založena a fungovala na podobných morálních a ekonomických principech jako naše záložna. Spojení naší záložny se záložnou z Třebíče tak zachovalo družstevní záložnu v Chotěboři.

Požadavek na navýšení kapitálu však nebyl jediným důsledkem přechodu záložen pod dohled ČNB. Dalším významným aspektem bylo výrazné zpřísnění dohledu a s tím spojených požadavků na fungování a bezpečnost záložny. I s tímto úskalím se nám podařilo vyrovnat a ani důkladná kontrola ČNB neodhalila žádné zásadní problémy ve fungování záložny. Tlak vyvolaný dohledem ČNB a požadavky na řízení rizik již v dnešní době nedovoluje záložnám fungovat jako malé, čistě regionální instituce, tj. jako prvorepublikové předchůdkyně dnešních záložen. Požadavky na licenční řízení pro udělení licence nové družstevní záložně jsou tak přísné a zdoluhavé, že je prakticky nemyslitelné založit družstevní záložnu bez velice silného kapitálového zázemí. Z vyjmenovaných důvodů jsem přesvědčený, že role záložen je jiná, než byla v počátcích družstevního hnutí a je škoda, že byl sektor záložen dotlačen do pozice, kde již nemůže plnit svou původní roli.

Mikrofinancování – světová a česká zkušenost

Záznam z diskuse, kterou vedli Miroslav Kerouš a Dana Haferníková.
Zapsal Miroslav Kerouš.

Pod pojmem mikrofinancování máme na mysli především poskytování malých úvěrů jednotlivcům nebo malým společnostem na malé projekty. Tento model pomáhá zajistit financování lidem, kteří by v normálních podmínkách měli k financování omezený přístup (s výjimkou půjčky od místních lichvářů). Mikrofinancující organizace začaly vznikat v 70. letech 20. století. Do podpory tohoto způsobu financování se zapojila i Světová banka a jiné rozvojové instituce.

Zdrojem pro mikrofinancování mohou být peněžní prostředky institucí: rozvojové banky, vlády, penzijní fondy i fondy neziskových organizací. Pokud se tyto instituce rozhodnou podpořit podnikatelské i jiné aktivity v některé oblasti, stanoví obvykle základní parametry mikropůjček (maximální rozsah, účel, úrokovou sazbu, dobu splatnosti, typ příjemce, typy úvěrovaných projektů atp.), a dále si vyberou prostředníka, přes kterého budou vyčleněné úvěrové fondy distribuovány. Institucionální úvěrové fondy jsou místním podnikatelům poskytovány prostřednictvím lokálních bank, rozvojových agentur nebo neziskových organizací.

V posledních patnácti letech se začaly rozvíjet internetové sítě pro zprostředkování mikroúvěrů, ve kterých se donátoři či větitelé (osoby i organizace) mohou přímo rozhodnout, který projekt či osobu podpoří. Vzniklo několik celosvětových sítí, např. Grameen Bank, Opportunity International, Kiva a v Česku založený Mylen.

Původní dobrá myšlenka přilákala díky své ziskovosti kapitál peněžních institucí, které byly nadšeny vysokými úrokovými výnosy a vysokou návratností půjček. V současné době jsou z různých koutů světa (Indie, Nicaragua) hlášeny problémy se splácením mikroúvěrů od dlužníků, kteří se ocitli v dluhové a úrokové pasti (V těchto případech se dlužníci, aby splatili úrok mikroúvěrní instituci, dále zadlužují u místních lichvářů – hovoří se též o dluhové pasti – poz. ed.).

Diskutovány byly praktické zkušenosti Dany z Gruzie, kde Člověk v tísni (ČvT) i Katolická charita (KCH) poskytovaly mikroúvěry pro místní obyvatele a komunity. ČvT stanovil několik předpokladů, které žadatel o úvěr musel splnit (ekonomické proškolení, sepsání obchodního plánu), než mohl žádat o úvěr. KCH poskytovala úvěry na doporučení vybraných prostředníků – obvykle místního kněze. Ze srovnání obou přístupů byl lépe hodnocen ČvT, který měl méně úvěrů v potížích.

Mikrofinancování určitě je dobrým systémem financování, pokud neženou dlužníky do dluhové pasti. To se bohužel stává, pokud se v dobré víře shromážděné zdroje dostanou do rukou vesnických lichvářů nebo pokud je tento financující kanál používán finančními společnostmi pro výnosné zhodnocení kapitálu, které je dosahováno extrémně vysokými úroky u koncových dlužníků.

(Upřesnění N. Johanisová při editaci: Výše zmíněná Grameen Bank byla ve skutečnosti první mikroúvěrní institucí a vznikla již v 70. letech jako projekt bangladéšského ekonoma Muhammada Yunuse, laureáta Nobelovy ceny míru v r. 2006. Grameen bank

tedy není internetová, ale skutečná banka, která pracuje s bangaldéšskými chudými a nemá přitom žádného prostředníka. Funguje na principu vzájemného ručení dlužníků a úroky jsou mezi 0 a 20% p.a.(ročně). Blíže viz N. Johanisová: Muhammad Yunus: Mikroúvěr zruší chudobu, Sedmá generace 3/2011. Pozn. recenzentky H. Brühové: Význam mikrofinančních systémů není pouze v poskytování půjček nízkopříjmovým skupinám obyvatel, ale také v možnosti spořit a pojistit se, viz např. De Aghion, B.A., Murdugh, J.: The Economics of Microfinance. The MIT Press, 2005. Tedy často jsou zdrojem kapitálu pouze úspory členů systému, ne národní či nadnárodní instituce. Mírkofinance jsou obvykle směřovány na podporu specifických skupin, řada z nich stojí na sociální kontrole.)

Ženská úvěrní družstva v Indii

Záznam z diskuse, kterou vedl Choitresh Kumar Ganguly (Bablu).
Zapsaly a přeložily Tereza Dvořáková a Barbora Dagmar Milatová.

Chaitresh Kumar Ganguly (Bablu) pochází z Mumbai. Od roku 1978 pracuje ve vesnicích v indickém státě Ándrapraděš, kde s manželkou Mary Vattamattam v roce 1991 založili nevládní organizaci Timbaktu Collective (www.timbaktu.org). Ta pracuje s vesničany v okrese Anantapur, postiženém suchem, a podporuje tu zalesňování a péči o vodní zdroje. Napomáhá také vzniku samostatných organizací místních lidí ve 140 obcích. Iniciovali vznik zejména rolnických družstev a ženských úvěrních družstev (13 000 členek), ale i družstva pěstitelů stromů apod. Bablu byl a je aktivní i v řadě jiných kauz, například v boji proti přehradám na řece Narmadě. Je laureátem ceny Ashoka Fellowship.

Setkání bylo zahájeno zhruba desetiminutovým videem dokumentujícím činnost ženských úvěrních družstev v okrese Anantapur. Následovala přednáška ilustrující historii těchto družstev a jejich další vývoj.

Okres Anantapur v jihoindickém státě Ándrapraděš byl kdysi součástí jednoho z nejbohatších a nejmocnějších království Indie. Dnes patří mezi nejchudší, suchem sužované oblasti. V roce 1990 koupila malá skupina aktivistů 32 akrů (asi 13 ha) suché, zpuštělé země za účelem jejího ozdravení a regenerace. Toto území nazvali Timbaktu.

V roce 1991 byla založena organizace jménem Timbaktu Collective. O rok později začali tři její členové pracovat s deseti vesnicemi v okolí Timbaktu na obnově jeho přirozeného ekosystému. Dnes je Timbaktu malá komunita s přirozeným lesohospodářským prostředím. Timbaktu Collective spolupracuje se 140 vesnicemi (cca 45 tisíc lidí) a má 110 zaměstnanců na plný úvazek. Mottem organizace jsou hodnoty života, důstojnosti a sebeúcty, zkušenosti a tradice, kooperace a dokonalosti.

Současný Anantapur je chudý na zdroje, trpí sníženým množstvím srážek, jejich nepravidelností a nárazovými dešti s erozními důsledky. Tradiční vodohospodářské struktury jsou zničeny, převládá monokulturní zemědělství s použitím velkého množství chemie a kvalita zemědělské půdy je velmi nízká. Klesá také hladina spodní vody, což je příčinou nedostatku pitné a závlahové vody. Tradiční hospodaření a řemesla mizí, současně zde však chybí moderní průmysl. Občiny (obecní pastviny) jsou odlesněny a nadměrně spásány. Místní obyvatelé jsou převážně negramotní, množí se případy násilí na ženách a kastou nedotknutelných, a stále více dětí musí pracovat. Mnozí drobní rolníci neunesli zatížení lichvářskými půjčkami a východisko hledali v sebevraždě. Dalším problémem je politika klientelismu. Timbaktu Collective na tyto problémy reaguje svým důrazem na biozemědělství a podporu odbytu, posílení práv žen, dětí a lidí s postižením, podporou organizací mladých a kasty nedotknutelných (dalité) a také péči o přírodní zdroje.

V roce 1992 se Bablu společně s manželkou Mary zaměřili na jeden z největších spících potenciálů Anantapuru – ženy. Stavěli přitom na dlouholetém úspěšném působení v oblasti, které jim získalo důvěru místních obyvatel. Na počátku Mary procházela vesnice a ptala se žen v Timbaktu, co by jim umožnilo získat větší kontrolu nad jejich životy. Ukázalo se, že jejich největší potřebou je volný přístup k finančním zdrojům,

kteří vzhledem k tradičnímu postavení žen v indické společnosti není samozřejmostí. Žena většinou nevlastní majetek, a pokud potřebuje peníze, musí se obrátit buď na manžela, nebo lichváře. Z tohoto důvodu Timbaktu Collective v roce 1994 podnítl vznik programu alternativního bankovníctví, jehož hlavním smyslem bylo vytvoření nezávislé a udržitelné ekonomické instituce pro ženy. V roce 1998 byla zaregistrována Adisakthi Mutually Aided Thrift Co-operative Society Ltd. (Svépomocné spořitelni a úvěrní družstvo Adisakthi), o rok později pak Anantasakthi Mutually Aided Thrift Co-operative Society Ltd. a v roce 2001 Mahilasakthi Mutually Aided Thrift Co-operative Society Ltd.

Členkami těchto úvěrních družstev jsou pouze ženy, které v počátcích spořily nevelkou částku 10 rupií měsíčně. Uložené peníze členek byly úročeny ročně 12% (tedy členky dostávaly za uložené pe níže ročně 12%úrok) a poskytovány jako půjčky těm členkám, které je právě potřebovaly. Úrok z půjček pak činil 24% z nesplacené částky (nešlo tedy o typ úroku, který se počítá z celkové půjčené částky, ať již dlužník splatil jakoukoliv část dluhu). Všechna tři družstva prosperovala a pomohla zlepšovat jak finanční situaci, tak vlastní postavení žen, které díky nim získaly větší sebedůvěru a začaly se angažovat i v dalších oblastech.

V roce 2003 se tato tři družstva sdružila v Mahasakthi Federation of Co-operative Societies (sekundární družstvo). V současnosti má Mahasakthi přes 13 000 členek z přibližně 134 vesnic a kapitálovou základnu ve výši zhruba 55 milionů rupií. Všechny tyto peníze byly získány od členek družstev a nepochází tedy ze žádného vnějšího zdroje (což indický zákon dokonce zakazuje). V současnosti jsou vklady úročeny 6% a půjčky 12% úrokem, nicméně na chod organizace stačí 3% marže, což je umožněno nízkonákladovým provozem družstev. Jednou za měsíc se do vesnice vydá zaměstnanec družstva, který přijímá vklady a může na místě poskytnout půjčku do výše 2000 rupií (v jednom z družstev do 5000 rupií). Vyšší půjčky musí být schváleny představenstvem družstva, které se schází jednou měsíčně. Den po jednání přijdou ženy do kanceláře družstva, kde absolvují pohovor s představenstvem, na jehož základě se rozhoduje o poskytnutí nebo neposkytnutí půjčky. Vklady a půjčky jsou evidovány ve vkladních knížkách.

Družstvo tedy generuje značný zisk, který může použít na financování dalších aktivit. Kromě bankovní činnosti je poskytováno bezplatné právní poradenství a družstva provozují několik fondů: obdobu životního a zdravotního pojištění, fond pro pomoc při živelných katastrofách a fond pro vzdělávání dívek. Mezi další činnosti družstev patří např. protesty proti násilí na ženách nebo oslavy Dne žen.

V roce 2006 podnítl úvěrní družstvo Adisakthi MATCS ve spolupráci s Timbaktu Collective vznik nového projektu Timbaktu Organic, který měl podpořit produkci, skladování, zpracování a odbyt produktů organického zemědělství. Tento projekt je zatím úspěšný a Adisakthi MATCS si v roce 2007 otevřelo obchod s produkty organického zemědělství a později také místní restauraci. V roce 2008 byla veškerá činnost v rámci projektu Timbaktu Organic převedena pod odbytové družstvo Dharani FaM Coop Ltd.

Financování sociálních podniků

Záznam z diskuse, kterou vedla Petra Francová.

Zapsala Petra Francová.

Sociální podnikání jsou podnikatelské aktivity prospívající společnosti a životnímu prostředí. Hraje důležitou roli v místním rozvoji a často vytváří pracovní příležitosti pro osoby se zdravotním, sociálním nebo kulturním znevýhodněním. Zisk je z větší části použit pro další rozvoj sociálního podniku. Pro sociální podnik je stejně důležité dosahování zisku i zvýšení veřejného prospěchu. Tento prospěch může být jak sociální, tak i environmentální. Zaměstnávání znevýhodněných osob není podmínkou, i když tomu tak v praxi často bývá. Sociální podniky mohou mít různé právní formy a pro jejich fungování jsou potřebné zkušenosti jak ze ziskového, tak i neziskového sektoru. Podle expertních odhadů existuje v ČR asi 100 sociálních podniků.

Tematická síť pro sociální ekonomiku TESSEA, kterou koordinuje Nová ekonomika o.p.s., je názorovou platformou všech, kteří podporují sociální podnikání v ČR, a propaguje sociální podnikání na regionální i celostátní úrovni. TESSEA má 170 členů z řad fyzických a právnických osob. Pracují v ní také odborné pracovní skupiny, které formulují doporučení, jak tuto problematiku uchopit v podmínkách ČR.

Pracovní skupina pro finance provedla na vzorku 16 sociálních podniků průzkum jejich financování. Nejčastějším zdrojem počátečních investic byly strukturální fondy. Hlavním zdrojem financování provozu jsou výnosy z hlavní ekonomické činnosti, důležitým doplňkovým zdrojem pro ně také bývají provozní dotace spojené se zaměstnáváním osob se zdravotním postižením. Problémem někdy bývá zajištění cash flow. Banky jim většinou nechtějí půjčovat peníze, protože nemají čím ručit za úvěr a jsou pro ně nedůvěryhodným partnerem. Pracovní skupina pro finance nyní začne jednat s finančními institucemi včetně ČMRZB s cílem, aby vytvořily finanční produkt na půjčky sociálním podnikům. Jako první o tom uvažuje Česká spořitelna.

Hlavním finančním zdrojem na zakládání sociálních podniků v současnosti jsou evropské grantové programy Evropského sociálního fondu: výzva č. 1 Integrovaného operačního programu (k 1.4.2011 uzavřena – pozn.editorů) a výzva č. 30 Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (na tzv. měkké projekty). O peníze lze žádat do výše cca 5 mil. Kč a je jich dost. U žádosti je hlavně posuzován podnikatelský plán včetně finančního plánu a udržitelnosti (viz www.esfcr.cz). Evropská komise nyní připravuje spuštění nového nástroje na mikropůjčky s názvem Microfinance Progress Facility, který bude poskytovat půjčky do výše 50 000 EUR lidem se znevýhodněním, kteří budou chtít podnikat, a také sociálním podnikům. Součástí tohoto mechanismu bude i poskytování podpory a poradenství v začátcích podnikání.

V diskusi byla zmíněna špatná zkušenost s fungováním sociálních podniků na Slovensku, kde došlo ke zneužití dotací z evropských fondů a k diskreditaci sociálního podnikání na veřejnosti. Probíraly se také okolnosti, za jakých je fairtradové obchodování sociálním podnikáním. Fairtrade je většinou provozován jako certifikace zboží a záleží tedy na způsobu jeho prodeje. Fairtradové obchody by měly naplňovat principy sociálního podniku, což obchodní řetězce nesplňují. Ve hnutí fairtrade se začíná hovořit o certifikaci nejen výrobku, ale také způsobu jeho prodeje. Velkou diskusi vyvolalo téma společensky odpovědného zadávání veřejných zakázek, které je důležitou možností pro financování sociálních podniků a také pro šíření fairtradu.

Jak na místní měnu?

Záznam z diskuse, kterou vedla Zuzana Guthová a Martin Másílko.

Zapsala Zuzana Guthová.

Alternativní měny se podle účelu nazývají: místní (pokud obíhají v určitém omezeném prostoru), komunitní (pokud slouží rozvoji určité komunity) nebo sociální (pokud zmírňují sociální rozdíly v místě). Tyto měny vznikají, pokud oficiální měna neplní v dané lokalitě či komunitě potřebný účel – např. není prostředkem potřebné směny (je jí málo v oběhu). To může být díky tomu, že v současnosti jsou peníze spíše zbožím než oběživem – jejich držení se díky úrokům vyplatí, jsou předmětem spekulací (dvojitá role peněz – uchování hodnoty, prostředek směny).

Peníze jako prostředek směny mohou být považovány za „všeobecně sloužící zboží“, a proto může být jejich používání zatíženo malým poplatkem. Namísto obdržení úroku za držbu peněz musí naopak jejich držitel platit „úrok“. Negativním úrokem se podpoří jejich oběh. Tento princip byl využit např. v Rakousku v obci Wörgl (4500 obyvatel) v roce 1932, kdy zde byl nedostatek peněz a 35% nezaměstnanost. Radnice vytiskla bankovku v hodnotě 14 000 šilinků a zatížila je negativním úrokem (v praxi bylo třeba vždy po měsíci na bankovku přilepit kolek v ceně 1% její hodnoty). Celá částka byla kryta půjčkou z místní záložny. Během třinácti měsíců obec dosáhla plné zaměstnanosti, byly opraveny a vyasfaltovány silnice, rozšířena kanalizace, opraveno mnoho domů, vysazeny stromy. Rychlost oběhu peněz byla 14krát vyšší (uskutečnilo se 14krát více obchodů), což vedlo ke zvýšení počtu pracovních míst. Rakouská centrální banka místní měnu zakázala s tím, že právo emitovat (vydávat) peníze náleží výhradně centrální bance.

Obdobná místní měna dlouhodobě funguje ve Švýcarsku (Wirtschaftsring – celonárodní systém pro malé a střední podnikatele - www.wir.ch). Dnes má více než 60 tisíc členů a roční obrat ve výši ekvivalentu 1,65 miliard švýcarských franků. Množství peněz v oběhu je asi 800 mil. švýcarských franků. Podobné systémy se rychle rozvíjí po celém světě – každý týden vzniká jedna nová měna. Např. www.waldviertler-regional.at (oblast rakouského příhraničí okolo Zwettlu), www.stroudpound.org.uk (JZ Anglie – městečko Stroud - člen hnutí Transition towns), www.chiemgauer.info (Bavorsko, poblíž česko-rakouské hranice).

Systémy vychází z výše uvedených principů. Posledně zmíněný založily studentky waldorfské školy na podporu místních podniků a spolků. Místní měna se kupuje i prodává za Eura s 3-5% přírůžkou, která jde ve prospěch veřejných aktivit (NNO) a na administraci systému. V oběhu je v současnosti ekvivalent 450 000 EUR. V tomto nejúspěšnějším systému funguje už i místní minibanka, za pět let sledování peníze 3 x rychleji kolují. Příklad vydávání vlastních bankovek (Chiemgauerů) v Německu je popsán v článku Evy Fraňkové (Sedmá generace č. 1/2010). Další formy místních měn jsou časová banka (směnnou jednotkou je hodina času), LETS (směna probíhá formou vzájemného zápočtu). Pro obchodování v místních měnách byl vytvořen software Cyclos, viz - <http://project.cyclos.org/>.

I mimopeněžní obchodování, popř. obchodování v alternativní měně, podléhá zdanění. Jedná se o nepeněžní příjem. Nepeněžní příjem je u podnikatelských subjektů

součástí příjmů. Nepeněžní náklady nelze v účetnictví uplatnit. V případě odečtu nákladů paušálem, lze toto provést i u nepeněžních příjmů. U fyzických osob (nepodnikajících) příležitostný příjem (i nepeněžní) do 20 000 Kč nepodléhá zdanění (ani u osob podnikajících, pokud příjem byl z jiné oblasti, než je oblast podnikání). U nepeněžního obchodování je posuzována cena obvyklá, popřípadě smluvní (pokud se od ceny obvyklé výrazně neodchyluje) – tedy cena obvyklá za právní poradenství je cca 1500 Kč/hod, cena smluvní může být 1000 Kč/hod, pokud cena bude stanovena nepřiměřeně nízko (př. 50 Kč/hod), ocení finanční úřad práci cenou obvyklou. Zisk z prodeje zahrádkářských přebytků a movitých věcí, které má majitel déle než jeden rok v držení se nedaní.

Jiná role pro mezinárodní finanční instituce?

Záznam z diskuse, kterou vedl Roman Havlíček.

Zapsal Roman Havlíček.

Mezinárodní finanční instituce (MFI), jako jsou Světová banka, Evropská banka pro obnovu a rozvoj, Evropská investiční banka, Mezinárodní měnový fond a další podobné instituce poskytují prostředky vládám i soukromým firmám na podporu ekonomického růstu a rozvoje prostřednictvím půjček na budování dopravní infrastruktury, výstavbu provozů na těžbu fosilních paliv a nerostů, stavbu elektráren či velkých vodohospodářských soustav. Tradičním problémem jejich finančních operací jsou často destruktivní sociální a environmentální dopady, přičemž nejohroženějšími skupinami jsou malé komunity a původní obyvatelé na územích, která dosud nebyla příliš dotčena „rozvojem“. Kromě přímého poskytování půjček tyto instituce podporují současný ekonomický model a finanční sektor i svou finanční účastí v investičních fondech nebo poskytováním úvěrů zprostředkovatelským bankám (tzv. globální úvěry), které z těchto financí dále úvěrují soukromé podnikatele a firmy. To přináší kromě již zmíněných dopadů i problém transparentnosti a odpovědnosti MFI za vliv činností těchto finančních zprostředkovatelů.

Již delší dobu se po celém světě mezi nevládními neziskovými organizacemi (NNO), které se zabývají dopady činnosti MFI, vede diskuse o tom, jestli má smysl pokoušet se o reformu MFI nebo se raději zaměřit na kampaň za jejich zrušení. Otázka zní, jestli jsou MFI reformovatelné, jestli nejsou už z principu kvůli svému zaměření na podporu ekonomického růstu v rozporu s cílem udržitelného života a udržitelné ekonomiky, jelikož i po mnohaletém úsilí NNO, místních komunit a dalších organizací se podařilo dosáhnout pouze malé pozitivní změny.

V rámci této debaty vyvstává i otázka, jaká by měla být role MFI při podpoře ekonomických alternativ, pokud tedy mají mít v ekonomických alternativách vůbec nějaké místo. Jedna z možností, která se nabízí, by mohla být podpora malých finančních ústavů, družstevních záložen a komunitních bank prostřednictvím jejich zapojení do programu globálních úvěrů. Je tu však problém velké administrativní náročnosti takové podpory pro malé peněžní ústavy. Podobně je tomu i v případě podpory z programů tzv. technické asistence, čili finanční podpory na institucionální rozvoj malých podniků nebo sociálních podniků jako potenciálních příjemců. Klíčovou podmínkou pro úspěšnost takových programů by byla (tedy kromě zásadní změny orientace z podpory růstu na podporu udržitelnosti ekonomiky) i změna administrativních pravidel tak, aby se tato pravidla stala přijatelná i pro malé příjemce, kteří by z nich měli mít užitek.

(Pozn. N. Johanisová při editaci: Vysvětlení k větě: „Tradičním problémem jejich finančních operací jsou často destruktivní sociální a environmentální dopady, přičemž nejohroženějšími skupinami jsou malé komunity a původní obyvatelé na územích, která dosud nebyla příliš dotčena „rozvojem“. Zde má autor na mysli běžnou situaci, kdy vládní či častěji soukromé firmy např. těží nerosty či fosilní paliva, budují vodní díla či zpracovatelské závody na dosud málo dotčených územích místních tradičních zemědělců či původních obyvatel - kmenových společenství, která jsou na svém území bytostně materiálně i kulturně závislá a často nejsou schopna se uvedeným projektům účinně bránit.)

Kilowatthodina jako platidlo

Záznam z diskuse, kterou vedl a zapsal Karel Srdečný.

Energie je něco, co každý potřebuje. Energie může mít různé formy – elektřina, teplo, chemická energie paliva (benzín, dřevo, zemní plyn, atd.), jídlo.

Co je kWh:

1 kWh $\approx$ 10 l vroucí vody

1 kWh $\approx$ 1 km jízdy autem (na benzín nebo naftu)

1 kWh $\approx$ 3 km jízdy elektromobilem

1 kWh $\approx$ 4 piva

1 kWh $\approx$ 10 hodin práce na PC

1 kWh $\approx$ 4 hodiny práce na notebooku

1 kWh $\approx$ ¼ kg uhlí, dřeva

Těžce fyzicky pracující člověk vykoná za den práci cca 1 kWh (kdyby poháněl generátor elektřiny). Energie stojí různé peníze – dosad'te si náklady do výše uvedených příkladů. Univerzálně použitelná a snadno dostupná elektřina stojí v roce 2011 necelých 5 Kč/kWh. To platí pro maloodběratele – domácnosti, které elektřinou netopí (je jich asi 2,7 milionů, tedy o něco více než polovina všech domácností).

Dosud energetický systém funguje tak, že odběratel má elektřinu za danou cenu k dispozici kdykoli; síť je řízena tak, aby zdroje vždy pokryly odběr. Koncept chytré sítě (smart grid) je navržen tak, že domácnost (odběratel) spotřebovává elektřinu „po dohodě“ s regulátorem sítě: je-li v síti elektřiny nedostatek, odpojí některé spotřebiče (chladničku, bojler), naopak pokud je v síti přebytek, zapne třeba pračku. Chytrá síť umožní i připojení drobných zdrojů elektřiny, které mohou být součástí domácnosti:

- fotovoltaické panely
- mikro-kogenerační jednotku (na bázi palivového článku, spalovacího motoru...)
- akumulátor elektromobilu

Je-li více odběratelů a zdrojů propojeno chytrou sítí, může vzniknout virtuální elektrárna. Jde o systém řízený tak, aby byl v případě potřeby schopen snížit odběr elektřiny a tím v síti „zůstane“ více elektřiny pro jiné odběratele, kteří ji v danou chvíli potřebují a zaplatí vyšší cenu. Samozřejmě v kombinaci s vlastním zdroji je virtuální elektrárna schopna dodávat elektřinu do sítě, opět podle potřeby v době, kdy to bude výhodné.

Jednotliví účastníci systému propojení chytrou sítí by mohli mezi sebou používat kWh jako platidlo. Např. majitel kogenerační jednotky, kterou by provozoval hlavně v zimě (aby využil teplo pro vytápění domu) by ji v létě vypnul a bral elektřinu od majitele fotovoltaiky, která více vyrábí přes léto. Elektromobil by „natankoval“ u pumpy

a „zaplatil“ elektřinou, kterou neodebere ve vlastní domácnosti. Mohou se tedy zapojit i ti, kdo neprovozují vlastní zdroj elektřiny.

Elektromobily jsou nezbytnou součástí systému, protože kapacita akumulátoru je nezanedbatelná a lze ji použít pro akumulaci. Navíc jde o poměrně velký spotřebič, tj. ekonomicky významnou položku.

(Pozn. N. Johannisové při editaci: Systémy „chytrých“ či „inteligentních“ sítí začíná dle Wikipedie zavádět několik evropských měst. Kilowatthodiny jako platidlo pokud víme zatím nikde v praxi používány nejsou.)

Biozemědělské družstvo v jižní Indii

Záznam z přednášky Choitresh Kumar Ganguly (Bablu).

Zapsala Naďa Johanisová

Ve státě Ándhrapraděš v jižní Indii se většina obyvatel živí zemědělstvím, přičemž průměrná velikost pozemku je 5 akrů (cca 2 hektary). Až do cca roku 1975 zde převládalo samozásobitelské zemědělství. V letech 1975 - 1985 zahájila vláda kampaň za pěstování podzemnice olejné (burské oříšky) jako monokulturní plodiny určené k prodeji (cash crop). Kampaň byla úspěšná, ale rozmach pěstování podzemnice vede, alespoň v jižním aridním cípu státu, kde Bablu působí, k vážným problémům:

1. Dochází k degradaci půdy. Rolníci omezili chov hospodářských zvířat, protože namísto hnoje používají umělá hnojiva. Úrodnost půdy tak stále klesá, naopak s pěstováním podzemnice stoupá půdní eroze. Protože podzemnice vyžaduje stále oslunění, kácení rolníci stromy, což zhoršuje sucho. Srážky klesají i díky globálnímu oteplování: Počet dnů, kdy prší, klesl z 33 dní v roce na 20-21 dní. Část z toho jsou přívalové deště. To vede k nižším úrodám podzemnice.
2. Ztrácí se potravní bezpečnost místních lidí. Tradiční systém zemědělství spočíval ve smíšených kulturách: pěstovalo se 9-12 druhů plodin, tudíž vždy alespoň část přežila a byla v době sklizně k dispozici. Dnes si lidé již nepěstují jídlo pro sebe, a pokud selže úroda, nemají co jíst. Mladá generace přitom rychle ztrácí znalosti spojené s pěstováním tradičních plodin.
3. Podzemnice vyžaduje drahé vstupy: umělá hnojiva, pesticidy a osivo. Rolníci se začali zadlužovat. Nákup drahých vstupů se neobešel bez zadlužování a pokud úroda selhala, rodina neměla na obživu ani na splácení dluhu, což vedlo k nárůstu sebevražd. Vláda se to pokusila řešit pojištěním: pokud úroda podzemnice selže, dostanou dnes rolníci kompenzaci. Ostatní plodiny takto pojištěné nejsou. To ovšem vede k tomu, že lidé sázejí podzemnici, i když vědí, že úroda kvůli suchu selže. Znamená to, že je obtížnější se z destruktivního cyklu vymanit.

V této situaci se Bablu a jeho kolegové v nevládní neziskové organizaci Timbactu Collective rozhodli, že začnou se zemědělci pracovat a v roce 2005 s deseti rolníky zahájili přechod na biozemědělství. V roce 2006 bylo biozemědělců již 310 a dnes je jich 1200. Mají také vlastní zpracovatelské a odbytové družstvo, které si zaregistrovali v roce 2008 (Ándhrapraděš má od roku 1995 velmi kvalitní družstevní zákon).

Rolníci byli zpočátku nedůvěřiví a do družstva každý vložil základní vklad 50 rupií (cca 25 Kč). To bylo málo. A tak Bablu rozeslal e-maily svým přátelům a ti poskytli novému družstvu půjčku v celkové výši 3,8 milionu rupií na dobu 5 let, s 5% úrokem. Velmi pomohla také místní ženská úvěrní družstva (viz...), která hned zpočátku poskytla novému družstvu velký úvěr.

To umožnilo zařízení zpracovatelských kapacit na produkci loupáného prosa (jáhel), loupáných burských oříšků a oleje z burských oříšků (a tudíž finančně výhodný přímý prodej). Rolníci postupně získávali k projektu důvěru a zvyšovali svůj vložený kapitál v družstvu. Je třeba zdůraznit, že oproti rozšířené představě není tradiční

indickou plodinou rýže, ale naopak na 80% území (mimo nížiny) je to proso. Prosa je v Indii mnoho odrůd, málo známé je, že obsahuje účinnou látku, která léčí cukrovku (zejména odrůda, kterou Bablů označuje jako foxtail millet).

Družstvo se potýkalo s různými problémy. Například se ukázalo, že na trhu chybí stroj na loupání prosa, tak ho družstvo muselo nechat vyrobit. Také řeší otázku, zda produkty prodávat místně (tj. v okruhu 200 – 300 km), což odpovídá ideálu ekonomické lokalizace, anebo do zahraničí, přičemž v cizině by dostalo cenu až 20x vyšší.

Bablů vyprávěl příběh, kdy se sám poučil a byl zahanben moudrostí místních lidí. Chtěl založit družstvo producentů mléka, a získal na to 75% dotaci z EU na 1000 krav (tedy 75% z ceny každé krávy platila EU, zbytek kofinancovali sami rolníci). Bablů chtěl, aby koupili krávy z rádžastánského plemene (Severní Indie), které dojíly 20 l denně. Místní lidé ale dali přednost místnímu plemeni halikar, které sice dojí jen 2-3 l, ale je velmi dobré do tahu, nenáročné na krmení a jeho máslo je velmi žádané v ajúrvédské medicíně.

Svépomocný fond PRO-BIO

Záznam z diskuse, kterou vedla a zapsala Alena Malíková.

PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců⁽¹⁾ tvoří: ekozemědělci, čestní členové, zpracovatelé, velkoobchodníci, prodejny, poradci a školy. Centrum svazu je v Šumperku; dále má svaz pobočky - 11 regionálních center spravovaných správci; a dále pobočky: PRO-BIO LIGA ochrany spotřebitelů potravin a přátel ekologického zemědělství⁽²⁾ a sekce Bioprodejny svazu PRO-BIO.

Jednou z výhod členství ve svazu PRO-BIO je možnost využití bezúročné půjčky ze Svěpomocného fondu (dále jen fondu). Ten je naplňován příspěvky členů svazu (20% vybraných členských příspěvků - na základě rozhodnutí Rady svazu) a sponzorskými dary na rozvoj ekologie z naší republiky i ze zahraničí. Pro poskytování bezúročných půjček z fondu byla schválena Radou svazu pravidla⁽³⁾. O rozdělení prostředků sdružených do svěpomocného fondu rozhoduje správní rada fondu, ta je pětičlenná a je tvořena členy Rady svazu PRO-BIO. Její funkční období je dvouleté.

Kritéria, která musí splnit žadatel o poskytnutí bezúročné půjčky z fondu:

- členství ve svazu minimálně 12 měsíců
- uhrazené členské příspěvky ke dni podání žádosti
- řádné splácení případných předchozích půjček
- podání písemné žádosti o půjčku do sídla svazu PRO-BIO s uvedením účelu, na který má být půjčka poskytnuta
- písemné doporučení pro podání žádosti příslušným správcem regionálního centra
- žadatel musí být producentem bioproduktů, zpracovatelem nebo obchodníkem s bioprodukty či biopotraviny
- poté, co byla žádost o půjčku schválena správní radou fondu a radou svazu, je nutno k ní doložit příslušný daňový doklad (např. fakturu o nákupu stavebního materiálu, nebo její ověřenou kopii); a to nejdéle do tří měsíců o rozhodnutí o poskytnutí půjčky. Následně bude půjčka vyplacena.

Na co může žadatel žádat o bezúročnou půjčku: na nákup strojů, zvířat, zařízení, výkup produkce, nespécifikované – např. při živelných pohromách. Maximální doba poskytnutí finančních prostředků je jeden rok u výkupu produkce, u ostatních účelů maximálně dva roky. Půjčka je vždy zajištěna notářským zápisem a na její poskytnutí není právní nárok. Průměrná výše půjčky je 100 000 Kč.

Příklad: účastníci semináře Open Space – Chaloupky navštívili Biofarmu Sasov ekologického zemědělce Josefa Sklenáře, který je členem svazu PRO-BIO. Využil možnosti požádat o bezúročnou půjčku – ve výši 100 000 Kč v období přechodu na

ekologické hospodaření – tedy v období, kdy ještě nemohl mít vlastní produkci bio krmiv (přechodné období trvá dva roky) – na nákup ekologického krmiva pro prasata.

⁽¹⁾ <http://www.pro-bio.cz>

⁽²⁾ <http://www.biospotrebitel.cz>

⁽³⁾ <http://www.pro-bio.cz/cms/sekce/113/ziju-bio/svaz-pro-bio/dokumenty>

Brněnské carsharingové družstvo Autonapůl

Záznam z diskuse, kterou vedl Stanislav Kutáček.

Zapsal Stanislav Kutáček.

Realitou dneška jsou města přeplněná auty, nedostatek parkovacích míst. Se zvyšujícím se počtem aut v ulicích roste i znečištění ovzduší. Přitom podle průzkumů průměrné auto denně jezdí jen jednu hodinu, zbývající čas někde stojí. Využívat auto, aniž byste ho museli nutně vlastnit nebo se o něj starat, umožňuje sdílení aut, tzv. carsharing. V Brně od roku 2003 nabízí tyto služby občanské sdružení Autonapůl. V květnu roku 2010 se sloučilo s jiným podobným sdružením (Autodružstvo) a i díky tomu je stále největším českým carsharingem. V zahraničí podobné projekty existují řadu let a někde jsou podporované státem či obcemi.

Sdílení vozidel funguje výborně v oblastech s velkou hustotou obyvatel a dobrou obslužeností veřejnou dopravou, v lokalitách se zpoplatněným parkováním, tedy tam, kde si lidé uvědomují hodnotu veřejného prostoru. Výhodná bývá kombinace využívání vozidel jak pro soukromé, tak i pro firemní účely. Podniky mívají zájem použít vozidlo obvykle během pracovní doby, individuální členové chtějí auto používat většinou mimo pracovní dobu a o víkendu.

Základní myšlenkou sdílení automobilů je ukázat řidičům, kolik je každá cesta autem opravdu stojí – protože ne každý to ví, i když třeba spotřebu svého auta zná. V ceně za jízdu se totiž nepromítá jen cena benzínu, ale také nákupní cena auta, pojištění, opotřebení, servis a údržba. To všechno je v carsharingu rozpočítáno do poplatku za ujetý kilometr, jehož zdánlivě vysoká cena pak úspěšně motivuje k tomu, abyste si rozmysleli každou zbytečnou jízdu navíc. Odborníci uvádějí, že pokud ročně naježdíte přibližně do 10-15 tisíc kilometrů, tak se vám vlastní auto nevyplatí.

Nejde jen o finanční úsporu, carsharing šetří také starosti i čas svých uživatelů. Nemusí se starat o opravy, pojištění nebo údržbu auta. Nezdržují se odvážením vozu do autoservisu nebo na technickou kontrolu, ani hledáním parkovacího místa, protože mají k dispozici vyhrazená místa k stání. Na rozdíl od půjčoven vozidel jsou automobily k dispozici 24 hodin denně, navíc autopůjčovny účtují poplatky po dnech, carsharingové společnosti většinou po hodinách. Uzavírání smlouvy, tedy přihlášení za člena systému, absolvuje uživatel jen jednou. Většina společností nabízí výběr z více typů vozidel - malé auto na nákupy, střední na výlet o víkendu, dodávku pro nákup nové skříně, mikrobus pro dovolenou s přáteli.

Brněnské Autonapůl vzniklo už v roce 2003 jako experiment, nyní má přes 40 členů a 8 aut. Stále funguje jako občanské sdružení. Ale vzhledem k nedostatečné úpravě majetkových vztahů u sdružení se nyní připravuje přechod na právní formu družstva. Tím se jednak zachovávají určité demokratické principy rozhodování o budoucnosti organizace, jednak se docílí lepšího ukotvení nakládání s majetkem, organizační struktury a odpovědnosti.

Se vznikem družstva se „rozdvojí“ i možnosti vztahu k družstvu: jednak tu budou členové, kteří se budou podílet na kapitálu družstva, na rozhodování a pochopitelně i na případném zisku/ztrátě (na ztrátě jen do výše svého členského vkladu). Pak budou

„zákazníci“, tedy uživatelé carsharingu, kteří budou pouze využívat služeb Autonapůl, ale nebudou se na něm nijak aktivně podílet. Členy se budou moci stát pouze fyzické osoby, takže všichni naši současní členové – právnické osoby – se posunou do roviny „zákazníků“. Například pro městské části nebo obce je to jediná možnost, protože zákon jim neumožňuje stávat se podílníky externích firem.

V současnosti se o celé sdružení stará tříčlenné prezídium, o jednotlivá auta jejich patroni – členové, kteří za symbolickou odměnu dohlížíjí na to, aby vozy byly v pořádku, měly kompletní povinnou výbavu, správné pneumatiky v zimě i v létě. Služby carsharingu využívají převážně rodiny, řada jednotlivců nebo bezdětných párů, ale členem jsou například i dvě brněnské neziskové organizace. V uplynulých dnech se Autonapůl sloučilo s druhým brněnským carsharingovým sdružením, známým jako Autodružstvo.

Prakticky sdílení vypadá tak, že v internetovém rezervačním systému si auto rezervujete a domluvíte se s předchozím uživatelem na předávce auta a klíčů. Auto si vyzvednete, zkontrolujete počáteční stav tachometru a stav vozu, a vyrazíte na cestu. V Autonapůl nemají auta vyhrazená parkovací stání ani stálá místa – zatím je taková flexibilita výhodnější. Dříve nebo později ovšem i Autonapůl bude mít vyhrazená parkovací stání. Když doplníte palivo, vložíte účet se svými iniciálami a podpisem do knihy jízd, na konci jízdy do ní zapíšete konečný stav tachometru, podepíšete se a zamknete auto. Jednou za čtvrt roku pak dostanete e-mailem vyúčtování - fakturu. Než se vydáte na cestu, musíte se nejdříve stát členem, což ale není složité – stačí složit vratný vstupní poplatek 5000 Kč, zavázat se dodržovat pravidla sdružení a můžete jezdit. Pokud by vám Autonapůl nevyhovovalo, peníze vám sdružení stejně rychle vrátí a členství se ukončí.

Pro členy, kteří najezdí ročně více než cca 1500-2000km má Autonapůl levnější tarif, ovšem nejdříve musí takový člen složit vratný „kredit“ 15.000 Kč. Pokud tak neučiní, má kilometrovou sazbu zvýšenou o 0,5 Kč/km. Důvodem těchto dodatečných poplatků je potřeba zajistit přiměřeně „levné“ financování rozšiřování vozového parku – kapitál. Jelikož sdružení žádný vlastní kapitál nemá, je nákup vozů financován právě z těchto příspěvků jednotlivých členů. Dalším zdrojem jsou dodatečné půjčky od členů. S plánovaným přechodem na právní formu družstva zvažujeme možnost otevřít se i půjčkám od nečlenů – za podmínek výhodných pro obě strany. Například automobil koupený na komerční úvěr má roční sazbu úroku kolem 13-14%, úvěr od jednotlivce za poloviční úrokovou míru, řekněme 7%, by pro sdružení byl o polovinu levnější, a věřiteli by stále přinášel zajímavý výnos.

Bezúročné banky aneb jsou opravdu bezúročné?

Záznam z diskuse, kterou vedl Jaromír Hošek.
Zapsal Jaromír Hošek.

Dříve než se pokusíme najít odpověď na tuto otázku, je třeba jednoznačně definovat, co je to úrok. Úrok je podle mnoha hledisek cenou za možnost používat peníze. Je to cena, kterou platí banka vkladateli za to, že může určitý čas používat jeho prostředky, anebo ji naopak platí člověk - příjemce úvěru bance za to, že má k dispozici její prostředky. Tato cena se stanovuje zpravidla v závislosti na výši prostředků, délce jejich používání u příjemce a ceně, kterou jsou obě strany ochotny zaplatit. Úroky se vypočítávají prostřednictvím úrokové sazby, která je právě dohodnutou cenou a díky této konstrukci lze snadno vypočítat výslednou cenu pro konkrétní sumu peněz a času svěřených prostředků druhé straně. U subjektů pod dohledem ČNB (tj. bank, družstevních záložen, stavebních spořitelien a pojišťoven) se vždy používá roční úroková sazba označovaná zkratkou p.a. (per annum).

Jestliže je úrok cenou, potom je v mnoha ohledech podobný, ne-li stejný jako poplatky. Jako poplatky obvykle označujeme ceny za nějaké úkony, nebo jednorázové služby, ale i u poplatků je používána závislost na výši prostředků, ke kterým se poplatek váže. Typickými příklady mohou být například poplatek za poskytnutí úvěru nebo poplatek za směnu tuzemské měny na zahraniční. Z tohoto pohledu si dovoluji tvrdit, že rozdíl mezi poplatky a úroky je velice malý.

Vzhledem k tomu, že nemám osobní zkušenost s praktickým fungováním žádné bezúročné banky a v ČR ani žádná v současné době neposkytuje své služby, použil jsem pro analýzu příklad uvedený v knize Peníze jinak, aneb kde peníze jsou služebním, nikoliv pánem (Nad'a Johanisová, Stehlík 2008). Uváděný příklad je z banky JAK Medlemsbank působící ve Švédsku. Banka JAK vykazovala tyto základní ukazatele: objem vkladů 1,5 mld. Kč (v přepočtu), 20 zaměstnanců, cca 20 tis. členů.

Z toho vyplývá několik závěrů. Jedním z nich je fakt, že nízká průměrná úložka na člena napovídá, že klienti používají banku JAK paralelně vedle dalších bank, nebo jsou jejich klienti z podprůměrně finančně situovaných kruhů. Velice pravděpodobná je podle mého názoru varianta, že průměrný klient banky JAK ukládá prostředky u klasických bank a vedle toho z různých důvodů (které mohou mít sociální kontext, nebo snahu rozložit riziko do různých typů subjektů atd.) využívá služeb banky JAK. Nezdá se, že by pro většinu klientů byla banka JAK jedinou nebo hlavní bankou.

Vklady v bance JAK nejsou (minimálně v běžném slova smyslu) úročené. Nicméně za uložení a ponechání prostředků v bance jsou klientovi připisovány jakési body, které může čerpat v případě, že v budoucnosti potřebuje získat úvěr. Tj. jistá forma odměny za vklady zde také existuje. U úvěru je vždy hodnocen nárok klienta na úvěr na základě nastřádaných bodů, platí se poměrně vysoký poplatek za poskytnutí úvěru (v uvedeném případě 12%), a dále klient platí nevelké úroky z úvěru (cca 2,5% p.a.) dle běžných pravidel úročení. To znamená, že na úrovni úvěrových produktů nelze o bezúročnosti hovořit vůbec.

Nicméně to neznamená, že by projekt typu banky JAK nebyl přínosem. Rozhodně jí nelze upřít, že se snaží motivovat lidi k aktivnímu přístupu, tj. aby se cítili součástí projektu a byli ochotni i něco vykonat ve prospěch společného „blaha“. Rozhodně se snaží najít v rámci existujícího prostředí co možná nejpřívětivější cestu. Je ale asi prakticky nemožné uplatnit

v rámci jedné organizace zásadně odlišný přístup k fungování finančních toků, protože žádný subjekt nestojí mimo vnější ekonomické prostředí a obecně fungující principy nutně doléhají i do vnitřního prostředí každého subjektu. Ale nejde jen o prostředí ekonomické, ale i společenské a morální. Protože i banka typu JAK musí kalkulovat s faktem, že ne všechny půjčky budou řádně splaceny v plné výši a musí tedy vytvářet rezervy na krytí takových ztrát, musí generovat zisk na pokrytí materiálních a personálních nákladů a musí tedy nutně spoléhat na úrokovou nebo poplatkovou marži.

Liberalizace finančních služeb a indický bankovní sektor v Indii

Záznam z diskuse, kterou vedl a zapsal Jiří Čáslavka.

1. Krize a rozvojové země

Díky tomu, že naprostá většina chudých zemí není příliš zapojena do mezinárodního finančního systému, byla většina z nich uchráněna od nejhorších následků finanční krize. O to tíživěji však byly některé postiženy jejími hospodářskými důsledky. Mezi prvními, kdo ztratil ve vyspělých zemích práci, byli zahraniční migranti, což se odrazilo na poklesu remitencí, tedy finančních převodů od migrantů na příjemce v zemích jejich původu. Došlo i k omezení přímých zahraničních investic do výroby a infrastruktury a k poklesu mezinárodního obchodu, což vyvolalo následné ekonomické obtíže, zejména vzhledem k platební bilanci, a mnoho zemí se po letech splácení začalo opět zadlužovat. Krize ovlivnila také ceny některých klíčových komodit - v okamžiku, kdy se začaly hroutit finanční trhy, mnoho investorů přesměrovalo své spekulace na trhy s komoditami (hlavně ropa a potraviny). A v této pro mnoho nejchudších zemí velmi obtížné situaci začaly navíc některé vyspělé země snižovat výdaje na rozvojovou spolupráci.

Konkrétními důsledky finanční a hospodářské krize byl nárůst extrémní chudoby (především v důsledku zvýšení cen potravin), růst nezaměstnanosti, pokles veřejných výdajů na vzdělávání, zdravotnictví a infrastrukturu. Je téměř jisté, že Rozvojové cíle tisíciletí nebudou do roku 2015 splněny.

2. Vliv liberalizace bankovních a finančních služeb na lokální bankovní sektor v Indii

Mnohostranné vyjednávání v rámci Světové obchodní organizace je v tuto chvíli u ledu, takže jednotlivé regionální bloky vyjednávají vlastní dohody o volném obchodu. Bilaterálně vyjednává jak EU, tak i Indie, např. s Thajskem, Japonskem, Jižní Koreou, MERCOSUREM, ASEANem, atd. Uzavřenou dohodu má EU již se Singapurem a zeměmi náležejícími do SAFTA. Evropská iniciativa podepsat dohodu o volném obchodu s Indií je součástí evropské obchodní strategie „Globální Evropa“, která stanovuje řadu dlouhodobých strategicko-ekonomických cílů. Jedním z nich je proniknout na lukrativní, nově se rozvíjející se trhy se službami jako je Indie.

Nejedná se o jednosměrný proces. Řada indických bank (státních i soukromých) také touží po otevření evropského trhu (hlavně britského). Jejich záměrem je obsluhovat Indy usazené v Evropě a asistovat velkým indickým korporacím při pronikání na evropské trhy. Z těchto důvodů tedy Indie v otázce liberalizace finančních služeb vyjádřila požadavek na reciprocitu – což není u zemí globálního jihu příliš obvyklé. Podle odhadů žije v zahraničí 30 milionů lidí indického původu, kteří posílají do Indie platby ve výši 24 miliard dolarů (nejvíce na světě). Podporují tak své rodiny a příbuzné.

Indický finanční sektor je atraktivní - indická ekonomika nebyla výrazněji postižena finanční krizí (místní banky nebyly tolik zapojeny do rizikových operací), v následujících letech je očekáván vysoký ekonomický růst (i když nižší než před krizí), malý podíl

domácích úspor na účtech bank, málo vydaných platebních karet, málo hypoték, atd., velká míra fůzí, akvizic, emisí akcií (oblast, ve které mají evropské banky konkurenční výhodu). Indie zaznamenává největší přírůstky dolarových milionářů na světě, v roce 2008 jich bylo 411 tisíc (velký růstový potenciál pro sektor finančního poradenství).

Přibližně někdy od roku 1991 došlo ke změně strategie indické hospodářské politiky – Indie nastoupila cestu liberalizace namísto dosavadní politiky domácího rozvoje a soběstačnosti. To přineslo i změny ve finančním sektoru – vstup zahraničních bank na indický trh, deregulace úrokových měr, rozdělení některých velkých domácích bank, explozi mikroúvěrů a nebankovních finančních institucí. V roce 2008 operovalo v Indii 30 zahraničních bank z 21 zemí, jejich síť čítala 277 poboček a 765 bankomatů. Z deseti největších zahraničních bank je 6 z Evropy. Evropské banky dohromady kontrolují přibližně 65 % kapitálu zahraničních bank. Ziskovost zahraničních bank je vyšší, vysoké zisky zahraničních bank nemohou být vysvětleny pouze vyšší efektivitou (přestože se jedná o běžný argument).

Důležitým faktorem je i politika centrální banky. Od zahraničních bank není požadováno, aby otevíraly své pobočky i na venkově (na rozdíl od indických bank) a také aby v takové míře půjčovali do vládou stanovených prioritních sektorů, do zemědělství a znevýhodněným skupinám obyvatel. Jejich pobočky jsou otevírány téměř výhradně ve městech a metropolitních oblastech.

V důsledku liberalizační politiky v oblasti bankovního sektoru (od r. 1991) ubývají pobočky bank na venkově (1997-2007 o 42,7 %) a naopak ve městech dochází k nárůstu (např. v Dillí ve stejném období došlo k nárůstu z 1256 na 1639). K největšímu poklesu došlo v chudších oblastech. Nedávné studie také ukázaly, že 72 % zemědělců nemá přístup k bankovním službám, v některých chudých oblastech to může být až 95 %. Navíc menší a marginalizovaní farmáři jsou diskriminováni ještě více, protože nemají majetek, kterým by ručili za své úvěry; banky raději půjčí těm velkým. Tito zemědělci jsou pak za finanční služby nuceni platit vyšší úroky, což vede k problémům se splácením (vzrůstající počet sebevražd na indickém venkově je přímým důsledkem nedostatku levných sociálních a zemědělských úvěrů). Podle nedávné studie ve státě Ándrapradéš si 76-82 % obětí půjčilo mimo oficiální instituce a jejich úroková sazba se pohybovala mezi 24 – 36 %. Pro porovnání, půjčky na auta jsou nyní v Indii často levnější než zemědělské úvěry, indický úvěrový trh je v současné době tažen spotřebitelskými úvěry (3/4 transakcí probíhá ve 20 městech).

Liberalizace finančních služeb v Indii má za následek úbytek úvěrů pro malé podniky (je jich 13 milionů, 80 % všech společností, 40 % produkce, 34 % exportu, druhý největší zaměstnavatel po zemědělském sektoru), špatnou dostupnost nízko úročených malých půjček na produktivní účely, vysoké nárůsty úvěrů v sektorech akciových, realitních a derivátových trhů, orientaci na bohatší klientelu (politika vyšších poplatků a exkluzivních služeb). Poslední finanční krize ukázala, že právě orientace na tyto sektory

je velmi riziková pro finanční stabilitu celých zemí – Indie byla tentokrát ušetřena, ale pokud bude tento trend pokračovat, tak to příště může být jinak. Zvláště nebezpečné by bylo odstranění regulace kapitálových toků (kontrola přílivů a odlivů kapitálu).

Poznámka editorů: MERCOSUR je obchodní sdružení čtyř jihoamerických zemí (Argentina, Brazílie, Paraguay, Uruguay), ASEAN a SAFTA jsou obdobná sdružení v jihovýchodní a jižní Asii.

Proč peníze jinak?

Záznam z diskuze, kterou vedla a zapsala Naďa Johanišová.

Cílem tohoto semináře je hledat alternativy k současnému finančnímu systému. Moje přednáška by měla zodpovědět otázku proč? Proč je vlastně třeba hledat alternativy?

Zeptejme se nejprve: Co jsou vlastně peníze? Když o tom začneme přemýšlet, zjistíme, že odpověď není vůbec jednoduchá. O penězích bylo řečeno, že jsou:

- neutrálním mazadlem ekonomického soukolí (již David Hume v 18.s toletí)
- něco jako fyzikální jednotka, jíž se ekonomie přibližuje (exaktní) fyzice
- zbožím-komoditou (trhy peněz: zde se ale peníze neprodávají, jenom půjčují)
- kapitálem: „palivo procesu modernity“: investují se do nové výroby
- bliknutím počítače: na nic vázané: peníze „fiat“ peníze -nucený oběh ze zákona

Paradox: na jednu stranu tvrdé, hmotné, ohraničené, na druhou stranu nehmotné, nejsou jasné hranice (peněžní agregáty), snadno se umažou či „rozdvíjí“, viz dále.

Jak peníze vznikají?

Většina peněz dnes vzniká v bankách procesem, zvaným multiplikovaná expanze depozit. Podrobněji poplaný jej najdeme ve většině mainstreamových učebnic ekonomie, kde se ale nehovoří o implikacích. Zde jen orientačně:

Vysvětlení tabulky: Když si někdo uloží u banky peníze na běžný účet, banka se snaží peníze někomu půjčit. To je pro ni výhodné, protože má z úvěru úroky. V příkladu si klient uložil v bance A 1000,- Kč, banka si ponechala tzv. povinnou rezervu, stanovenou centrální bankou (v praxi však je to řádově méně, než 10%) a zbytek, tedy 900,- Kč, někomu půjčila. Tyto zapůjčené peníze si připsala mezi aktiva (protože z nich bude mít příjem v podobě úroku), ale z účtu dotyčnému 1000,- Kč nezmizelo. Pokud si

je bude chtít vyzvednout, tak je dostane. Banka spoléhá, že všichni strádatelé neprijdou naráz. Ten, kdo úvěr dostal, koupí zboží a ten, kdo peníze od něj zinkasoval, si je uloží v bance B. Zde se proces opakuje. Pokud banky půjčí skutečně vždy 90% z uložené částky, vznikne tímto procesem až 9000,- Kč navíc. Ty ovšem začnou zase mizet, když je věřitelé začnou splácet a banka si je začne umazávat z rubriky “aktiva”.

Když domyslíme uvedený proces, uvědomíme si, že peníze se dostávají do oběhu jako dluh, a stejně rychle mohou i mizet z oběhu: pokud splácené peníze nejsou nahrazeny dalšími, které opět vzniknou z úvěru. Navíc, protože dluhy se splácejí s úrokem (a část úroku zůstává v bance jako její zisk), musí banky půjčovat stále více, jen aby peněz v oběhu neubývalo.

Co z toho vyplývá?

- Nestabilita celého systému – peněžní zásoba může rychle růst, ale i klesat (pokud si lidé, firmy, vlády... málo půjčují).
- Snadný výdělek bank – hovoří se o tzv. ražebném
- Systémový tlak na zadlužování rodin, firem, vlád, atd.
- Tlak na rozvoj a ekonomický růst
- Růst nůžek bohatí-chudí (zisk z poskytování úvěrů x chudnutí z úhrady úroků).

Současné trendy a problémy:

1. Deregulace a nárůst peněžní zásoby umožňuje spekulaci a vede k nestabilitě.
2. Problém: ekonomie středního proudu věří v nahraditelnost kapitálů: jinými slovy: přírodní zdroje lze nahradit penězi. „Vyplatí se“ likvidovat přírodní zdroje a uložit peníze do banky.
3. Problém: nelze růst do nekonečna, ani se zadlužovat do nekonečna. Dochází ropa (žijeme v éře tzv. ropného zlomu: dosáhli jsme vrcholu vytežené ropy, její objem začíná klesat, poptávka však nadále stoupá) a s ní zdroj levné koncentrované fosilní energie, který celý rozmach naší industriální civilizace umožnil (nahradila lidskou práci „energetickými otroky“ – stroji, poháněnými fosilními palivy).
4. V nerůstové ekonomice není půjčování na úvěr tou nejlepší strategií.
5. Jiné varianty: větší role státu v tvorbě peněz, islámské bankovníctví, bezúročné banky, vzájemné bezúročné půjčování firem, místní/komunitní systémy měn, spoření na důschod investováním do farem či obnovitelných zdrojů energie (komunitní projekty a družstva).

Potřebujeme jiný příběh.

Rizika a možnosti LETS a „obchod bez peněz“

Záznam z diskuse, kterou vedli Viktor Šabacký a Sandra Zálabová.
Zapsala Zuzana Guthová.

LETS je alternativní směnný systém, který funguje na principu vzájemného zápisu mezi členy směny (jedná se tedy o alternativní měnu – pozn. ed. NJ) . V současnosti lidé hodně pracují, aby mohli nakupovat, často přitom mohou pořídit věci za mnohem nižší cenu, nebo vyměnit za něco, co sami nepotřebují. Navíc jsou transakce v národní měně anonymní – nezavazují ke kontaktu mezi oběma stranami směny. Pokud se LETS pohybují v „malých číslech“ a obrotech, jsou mimo zájem státu, popř. finančních institucí. Pokud by se zapojilo větší množství lidí, hrozí riziko kontroly a regulace ze strany státu.

Proč pokusy o zavedení LETS a dalších směnných systémů u nás selhaly?

1. Administrativní náročnost, resp. potřeba administrátora
2. Zejména v některých (křesťanských) komunitách je normální pomáhat zadarmo, a proto selhává registrace uzavřených kontraktů (služeb)
3. Zejména v malých, či málo různorodých skupinách se poptávka nesetká s nabídkou, popřípadě poptávka chybí, chybí katalog potenciálního zboží (služeb) jako inspirace nabídky
4. Členové nedostatečně rozumí smyslu systému (osvěta, informovanost...), systém se nerozšiřuje
5. Chybí motivace k zapojení se do směny (mohu si to snadněji koupit)

Case study: Rozmarýnkový LETS Brno – bylo zapojeno cca 30 lidí, nějaký čas to fungovalo, v průběhu času lidi věděli, s čím mohou za kým přijít a odpadla potřeba registrace směny (administrace). Vytvořené vazby i neformální směna funguje mezi některými členy dodnes.

Je třeba stanovit (znát) cíl, proč směnný systém založit a čemu by měl pomoci. Je třeba vytvořit motivační nástroje, aby se lidé do systému zapojili. Před spuštěním systému je třeba mít vytvořenou poptávku i nabídku. Např. poptáváme - vedení kroužku deskových her pro děti, 1 x týdně doprovod kohosi kamsi, péči o veřejný prostor, pomoc při organizaci nějaké akce atd. Nabízíme – každé pondělí domácí vajíčka pouze za místní měnu (ve městě), účast na exkurzi, vstupenku na koncert, do posilovny, bazénu, knihy, starší PC aj. (které do systému dostaneme systémem daru od nakladatelů, podnikatelů, veřejné správy, apod.).

Dalším motivačním nástrojem může být pravidelná společná akce – burza, jarmark apod. – kde se lidé poznají a inspirují k dalším transakcím. Poznatkem z praxe je, že 100 až 150 lidí vytvoří víceméně komplexní nabídku služeb a zboží, další členové už systém neobohacují, stává se zbytečně administrativně náročný. Je vhodné požadovat po každém členovi vložení šesti nabídek i poptávek. Vhodným nástrojem pro administraci je např. open source program Cyclos.

Sandra: v Německu i jinde existuje síť kamenných obchodů, kam je možno přinést nepotřebné (ale funkční) věci – „kupci“ přispějí na provoz formou daru (obchod

provazují dobrovolníci). Existuje záměr něco takového založit v Praze. V Anglii existuje síť obchodů OXFAM – která funguje na podobném principu – zboží se při koupi platí a výtěžek z prodeje jde na provoz obchodu a na charitativní činnost (podporu rozvojových projektů v zahraničí, činnost spolků, kulturu). Takovýto systém existuje i na internetu (www.freecycle.org), jeho českou alternativou je „nevyhazujto.cz“ (www.nevyhazujto.cz).

Obnova ekosystémů místní komunitou v Indii

Záznam z diskuse, kterou vedl Bablu.

Zapsali Zbyněk Fiala a Naďa Johanisová.

Bablu hovořil o projektu organizace Timbaktu Collective, která již asi dvacet let pracuje s obyvateli aridní oblasti v jižním cípu indického státu Ándrapradéš (viz též další články v tomto sborníku o aktivitách tohoto občanského sdružení). K jejím dlouhodobým a úspěšným projektům patří snaha o regeneraci přírody kopců Kalpavalli, přírodního území, využívaného dlouhodobě vesničany k pastvě, sběru palivového dříví a dalším samozásobitelským aktivitám.

Příběh lesa Kalpavalli a území, pro které slouží jako prameniště a rezervoár vláhy, je dlouhý a komplikovaný. Až asi do roku 1880 tu rostl nádherný listnatý les. Jenže pak se začala budovat železnice trati Madras (dnes Chennai) – Dillí, a ta potřebovala tvrdé dřevo na pražce. Lukrativní zakázka na dodávku teaku se stala předmětem obchodů, začala se přeprodávat dál a dál, a když ten poslední v řadě začal kácet, nechal vykácet úplně všechno. Přípomínkou oněch časů je jméno vesnice Teak Loading Village.

Pak přišla nezávislost a bylo to ještě horší. Za Britů bylo Kalpavalli v pravomoci ministerstva lesního hospodářství, které udržovalo určitou kontrolu. Po roce 1929 však zdejší území připadlo ministerstvu pro daňové příjmy. Území fakticky nekontroloval nikdo, a celá oblast byla postupně odlesněna.

Výsledkem byla změna místního klimatu s častými obdobími zničujícího sucha. Na začátku 90. let členové Timbaktu Collective postupně přesvědčili vesničany, aby na dva roky nechali území odpočinout. V první fázi šlo o území v blízkosti jedné vesnice, asi 125 akrů (asi 50 ha), postupně se území rozšiřovalo, jak se přidávaly další vesnice. Výsledek se projevil během dvou let. Šedivá krajina se začala zelenat a její schopnost udržet vláhu byla patrná i v zavalžovacích nádržích pod horským hřebem – zatímco dříve v létě vysychaly, nyní udržely vodu po celý rok. Potom se začaly objevovat stálé prameny. A místo jedné úrody ročně bylo možné sklízet úrody dvě.

Nyní pečujeme o 3 tisíce akrů (asi 1200 ha) a nepřímo je ovlivněno území o rozloze asi 10 tisíc akrů (asi 4000 ha). Mohou se tu pást ovce a další dobytek i v době sucha. Sklízí se tu seno, lesní plody, palmová šťáva, zpracovává se rákosí. Zlepšené podmínky povzbudily vesničany k založení družstva, které se věnuje biozemědělství.

Zatímco vesničané napravovali škody na životním prostředí, vládu zaujala příležitost obchodů s uhlíkovými limity v rámci Kyotského protokolu (průmyslové země mohou plnit své klimatické závazky podporou obnovitelných zdrojů ve třetím světě, jde o tzv. Clean Development Mechanisms) a rozhodla se území prodat německému investoru na větrný park. K dnešnímu dni bylo prodáno 40 akrů (cca 16 ha) v klíčové oblasti u nádrží, kde se každoročně shromažďují stáda cestou na vzdálenější pastviny. Už jen samotná silnice ve svahu celé území silně poškodila. A žádná pomoc od ministerstva životního prostředí není.

Vesničané zastavili všechny práce, jednájí o kompenzacích, ale podle zákona na ně nemají žádné právo. K uším ministra se však přece jen doneslo, čeho tu předtím

dosáhli, a tak tam nyní probíhá nějaké jednání. O pomoc se pokouší také indický National Wasteland Development Board.

Vesničané žádají, aby bylo toto území prodáno vesnicím. Vznikla by tam oblast pro ekoturismus. Mají kontakt na skupinu, která s tím má zkušenosti, s jednoduchými kempingy.

Jednají také s německými nevládními organizacemi, aby pomohly ovlivnit německého investora, ale jedná se o investici za 3 miliardy rupií. Německá společnost Encron se snaží alibisticky přehodit problém na své zástupce v Indii. Indická pobočka reagovala tím, že si najala právníka, jednoho z nejlepších v zemi.

Velké stroje by dokázaly pokácet celé území za dva dny. Silnice už je hotová, ale lidé stavbu zastavili, společnost se bojí nepokojů. Pokoušejí se koupit část vesničanů. Kdyby se udržela soudržnost, nezmůžou nic, ale jsou tam kasty, různé politické zájmy, spory, není to moc soudržné. A tak šestnáct let práce může během pár dnů zmizet.

Společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek

Záznam z diskuse, kterou vedla Petra Francová.
Zapsal Jiří Silný.

Anglicky public procurement, slovensky verejne obstaravanie, český ekvivalent zatím není, termín „veřejné zakázky“ nepostihuje celou oblast.

U nás se jedná zatím spíše o zbožné přání a objevují se teprve první vlašťovky. Při veřejných zakázkách se zvažovala nejprve nejnižší cena, později se začala uvažovat i kvalita, teprve postupně se začíná uvažovat i o dalších oblastech: environmentální, společenské.

Environmentální ohledy jsou snáze uchopitelné. Společenské se odvíjejí od standardů ILO (Mezinárodní organizace práce), zaměstnávání nezaměstnaných, aj. obtížně zaměstnatelných, místní produkce, rovné příležitosti, fairtrade apod. Dávání zakázek sociálním podnikům.

Stát utratil v EU v roce 2007 16% (u nás 24 %) z HDP. To je obrovský potenciální vliv. U nás existuje právní studie: je to v souladu s legislativou – www.public-procurement.cz. První projekt měl Nový prostor (publikace: Nové trendy v zadávání veřejných zakázek, Otevřená společnost – průvodce zadáváním veřejných zakázek). Důležité jsou především rovné podmínky pro všechny. Už existuje řada rozhodnutí Evropského soudního dvora. Vyšel průvodce zadáváním veřejných zakázek s příklady dobré praxe. Ke stažení na www.socialni-ekonomika.cz.

Veřejné zakázky se dají vypisovat tak, aby se o ně mohly ucházet i malé podniky.

U velkých projektů je také možné využít formu subdodávek (ve stavebnictví, v oděvním průmyslu apod.). Lze zohlednit zapojení malých místních firem, aby část peněz zůstala v místě. (Británie až 15% bodů za místní přínos – firmy samy vymyslí). Tyto požadavky lze zakomponovat do různých stádií zadávání zakázek (např. kvalifikace, kritéria). Problémem je najít osvědčené starosty. Semily se o to pokusily při přestavbě kulturního centra, ale nevíme, jak to dopadlo.

Při společensky odpovědném zadávání veřejných zakázek je třeba odvolat se na strategie jednotlivých ministerstev (např. MŽP), jinak to může být vnímáno jako jednorázové zvýhodnění. Nutné je také připravit na to úředníky. Podpora tohoto typu zadávání funguje v Británii, v Nizozemsku (určitá část všech státních zakázek povinně plní kritéria), v jiných zemích se to týká některých regionů či měst apod. U nás je situace taková, že MŽP má zájem o environmentální kritéria (připravují kritéria pro jednotlivé druhy zboží), o zavedení sociálních kritérií ještě není zájem (neví si s tím rady).

Nová ekonomika, o.p.s. se dlouhodobě snaží společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek prosazovat. Proběhla série panelových diskusí v krajích. První vlašťovkou byl v této oblasti Úřad práce v Mostě, který zavedl do zakázek na služby kritérium aktivní politiky zaměstnanosti (ten, kdo zakázku získá, musí zaměstnat nezaměstnané a

proškolit je na poradenství pro ostatní nezaměstnané). Tento postup se velmi osvědčuje a doporučují jej dál. Magistrát města Mostu o tom nyní uvažuje také.

Projekty Ekumenické akademie:

- Procure IT fair – kampaň za veřejné nákupy počítačů, které vyžadují splnění sociálních a ekologických kritérií. V elektronice zatím neexistují sociální standardy jako je fair trade, ale po firmách lze žádat, aby nějakým způsobem prokázaly, že o práva pracujících v dodavatelském řetězci dbají. Zaměřeno na univerzity a města, ale zatím se nenašla instituce, která by to zohlednila.
- Květiny pro lidská práva: v případě řezaných květin je většina dovážena z rozvojových zemí, kde se pěstují za velmi špatných podmínek. Existuje alternativa: květiny certifikované v systému fair trade. Na českém trhu zatím nejsou – snažíme se vyvolat poptávku a najít firmy, které by začaly dovážet.
- Fairtradová města: projekt zavádí koncept fairtradových měst, církví a škol. Za splnění určitých podmínek dostanu tyto instituce titul. Patří k tomu i vlastní spotřeba fairtradových výrobků. Tento projekt odstartoval úspěšně a už jsou města a další instituce, které mají o certifikaci zájem.

Informace o všech projektech: www.ekumakad.cz

Debaty:

Šance je spíše v menších městech, ve vyšších patrech je velký vliv různých zájmových skupin.

V oblasti životního prostředí existují certifikace. V sociálním prostředí jde vlastně o standardy, které jsou obsaženy v zákoně – jak to ale prokazovat? Existují některé certifikace nezávisle ověřované (fair trade ale i další). Existují také různé metody měření sociálních dopadů investic v místě (Anglie).

Základní příjem

Záznam z diskuse, kterou vedla Petra Francová.

Zapsala Petra Francová.

Základní příjem je peněžní částka garantovaná státem, stejná pro každého bez ohledu na to, zda se jedná o dítě, pracujícího nebo starého člověka. Jeho výše by měla zaručit důstojný život na minimální úrovni. Někdy bývá ztotožňován s minimálním příjmem, ale měl by ho přesahovat. Tento koncept vychází z práva na důstojnou existenci každého člověka a z narovnaní vztahu k práci. V dnešní době lidé sami nespoutávají výstupy své práce, ale pracují pro druhé. Práce je ale stále vnímána jako práce pro peníze, tj. člověk je přesvědčen, že pracuje proto, aby se užíval. Přejít na základní příjem by měl za následek uvolnění aktivity a tvůrčího potenciálu lidí, posílení jejich participace a zmenšení role státu. Oddělením příjmu od práce by došlo k ozdravení společnosti.

V dnešní době je produktivita práce natolik vysoká, že by stačilo, aby pracovalo cca 20 % lidí. Existuje zde strukturální nezaměstnanost a nedostatek pracovních míst. Na druhé straně je v naší společnosti mnoho činností, kde je práce potřeba – jedná se zejména o sféru sociálních služeb, kultury a vzdělávání. Stát proplácí velké množství dávek a potřebuje na toto přerozdělování rozsáhlý úřednický aparát. Pokud by každý dostával základní příjem, dávky by byly zrušeny. Současně by došlo ke změně daňového systému – zrušilo by se zdanění práce a zvětšilo by se zdanění spotřeby s tím, že by spotřební daň byla odstupňovaná a luxusní zboží by bylo zdaněno více. Lidé by pracovali, aby si vydělali peníze navíc, nemuseli by ale pracovat za každou cenu. Zaměstnavatelé by byli nuceni nabídnout lidem příznivější pracovní podmínky, než jaké jsou leckde nyní.

O zavedení základního nepodmíněného příjmu se široce diskutuje zejména v Německu, a to i na úrovni politických stran a ekonomických expertů, a existují různé varianty. Předním propagátorem je Götz Werner, majitel sítě DM drogerií. V Rakousku je hlavním propagátorem katolická církev. V omezené míře funguje tento model na Aljašce.

Téma nepodmíněného příjmu vyvolalo velmi živou diskusi s názory pro a proti. Zazněla také obava, zda by nemohlo dojít zneužitím tohoto konceptu ke zhoršení sociální situace ve společnosti. Nakonec se všichni shodli, že by měla Česká republika možnost poučit se z chyb v jiných zemích, protože s českým přístupem k reformám všeho druhu rozhodně nebudeme patřit mezi průkopníky.

Alternativními koncepcemi k představenému konceptu je radikální snížení pracovní doby nebo placení práce v domácnosti a dobrovolné práce pro společnost. Souvisejícím tématem je náhrada používání HDP jako měřítka růstu ekonomiky měřením společenského blaha.

Více informací lze nalézt na www.zakladnyprajem.sk nebo v knize Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo na přežití?, kterou napsali Martin Brabec, Marek Hrubec a Parijs Philippe Van.

PROGRAM SEMINÁŘE OTEVŘENÝ PROSTOR: Peníze jinak? (2011)**Čtvrtek 27. ledna**

- 09⁰⁰-10³⁰ Společná příprava programu.
- 11⁰⁰-12³⁰ Patnáct let “kampeličky” v Chotěboři aneb Družstevní záložny na vlastní kůži (Jaromír Hošek)
Mikrofinancování - světová a česká zkušenost (Miroslav Kerouš, Dana Haferníková)
- 15⁰⁰-16³⁰ Úvěrní družstva v Ándrapradéši, Indie (Choitresh Ganguly - Bablu)
Financování sociálních podniků (Petra Francová)
- 17⁰⁰-18³⁰ Jak na místní měnu? (Zuzana Guthová, Martin Másílko)
Jiná role pro mezinárodní finanční instituce? (Roman Havlíček)
Kilowatthodina jako platidlo (Karel Srdečný)

Pátek 28. ledna

- Dopoledne Exkurze na Biofarmu Sasov u Jihlavy
- 15⁰⁰-16³⁰ Biozemědělské družstvo v jižní Indii (Choitresh Ganguly - Bablu)
Jak emitovat alternativní měny (Jaromír Hošek)
IT nástroje pro podporu místní distribuce a obchodu (Václav Juchelka)
- 17⁰⁰-18³⁰ Svépomocný fond PRO-BIO Svazu ekologických zemědělců (Alena Malíková)
Brněnské carsharingové družstvo Autonapůl (Stanislav Kutáček)

Sobota 29. ledna

- 09⁰⁰-10³⁰ Bezúročné banky aneb jsou opravdu bezúročné? (Jaromír Hošek)
Vliv liberalizace finančních služeb na lokální bankovní sektor v Indii (Jiří Čáslavka)
- 11⁰⁰-12³⁰ Základní problémy peněžního systému - proč peníze jinak? (Nad'ra Johannisová)
Rizika a možnosti LETS a “obchod bez peněz” (Viktor Šabacký, Sandra Zálabová)
- 15⁰⁰-16³⁰ Obnova ekosystémů místní komunitou v Indii (Choitresh Ganguly - Bablu)
Společensky odpovědné zadávání veřejných zakázek (Petra Francová)
- 17⁰⁰-18³⁰ Základní příjem (Petra Francová)

SEZNAM ÚČASTNÍKŮ

Příjmení	Jméno	E-mail
BALHAROVÁ	Eliška	eliska.balharova@hotmail.com
ČÁSLAVKA	Jiří	caslavka@glopolis.org
DVOŘÁKOVÁ	Tereza	thess2@seznam.cz
FIALA	Zbyněk	zbfiala@gmail.com
FRANCOVÁ	Petra	petra.francova@nova-ekonomika.cz
FIALA	Tomáš	fiala@vse.cz
CHOITRESH KUMAR (BABLU)	Ganguly	timbaktu.collective@gmail.com
GUTHOVÁ	Zuzana	guthova@cb.gin.cz
HAVERNÍKOVÁ	Dana	haferaD@seznam.cz
Havlíček	Roman	romanh@bankwatch.org
Hošek	Jaromír	jhosek@seznam.cz
JOHANISOVÁ	Nad'a	johaniso@fss.muni.cz
Juchelka	Václav	vjuchelka@gmail.com
Kerouš	Miroslav	miro.kerous@gmail.com
Kutáček	Stanislav	kutacek@thinktank.cz
Malíková	Alena	alena.malikova@bioinstitut.cz
Másílko	Martin	martin@masilko.cz
Milatová	Barbora	barbora.milatova@gmail.com
Perháč	Lubor	lubor.perhac@gmail.com
Říha	Zdeněk	zdenek.riha@tiscali.cz
Silný	Jiří	ekumakad@ekumakad.cz
Srdečný	Karel	karel.srdecny@ekowatt.cz
Suchá	Iva	iva.sucha@chaloupky.cz
Šabacký	Viktor	sabacky@gmail.com
Šabata	Jan	sabata@doplnek.cz
Tišer	Přemysl	tiser@deminst.cz
Zálabová	Sandra	sandra13@seznam.cz

Kontakt na pořadatele:

Seminář *Otevřený prostor: Fair trade, free trade nebo jinak?* pořádal Trast pro ekonomiku a společnost ve spolupráci s Ekumenickou akademií Praha a s Pražským institutem pro globální politiku - Glopolem. Spolupořadatelem byla Fakulta sociálních studií Masarykovy Univerzity v Brně.

TRAST PRO EKONOMIKU A SPOLEČNOST

Dvořákova 13, 602 00, Brno

tel.: +420 542 213 374, fax: +420 542 213 373, kutacek@thinktank.cz

EKUMENICKÁ AKADEMIE PRAHA

Na Míčáncích 1, 101 00 Praha 10 – Vršovice

tel. +420 272 737 077, fax: 272 737 077, ekumakad@ekumakad.cz, www.ekumakad.cz

GLOPOLIS

Soukenická 1189/23, 110 00 Praha 1 – Nové Město

tel. +420 272 661 132, +420 272 661 133, info@glopolis.org, www.glopolis.org

Poděkování za finanční podporu:

Seminář proběhl a tento dokument vznikl s finanční podporou Evropské Unie a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Obsah tohoto dokumentu je plně v zodpovědnosti příjemce grantu a nelze jej v žádném případě považovat za oficiální stanovisko Evropské Unie a Ministerstva zahraničních věcí ČR.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

MOSUR
MEZILOBOROVÁ SÍŤ
UDRŽITELNÉHO ROZVOJE
OP VK CZ.1.07/2.4/00/1/0/00

ISBN 978-80-904148-8-4

9 788090 414884 >

Sborník ze semináře Otevřený prostor 2011: peníze jinak?

Editoři: Eliška Balharová, Naďa Johanisová, Stanislav Kutáček

Recenzovala: Hana Brůhová-Foltýnová

Grafická úprava, sazba: Kateřina Pařízková || 1. vydání, 2011. Náklad 200 výtisků.

Tisk: Voštěk s.r.o., Brno

Autory fotografií jsou účastníci semináře.

Toto dílo je licencováno pod licencí Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Czech Republic.

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/>

